

RECENZJA

RONNIE DONALDSON, *SMALL TOWN TOURISM IN SOUTH AFRICA*
SPRINGER, CHAM 2018, SS.180

Książka autorstwa Ronnie Donaldson zatytułowana *Small town tourism in South Africa* ukazała się w połowie 2017 r., natomiast została wydana w 2018 r. przez wydawnictwo naukowe Springer w ramach dynamicznie rozwijającej się serii „The Urban Book Series”. Autor jest profesorem na Wydziale Geograficzno-Przyrodniczym Stellenbosch University w Republice Południowej Afryki (RPA). Specjalizuje się w badaniach związanych z geografiami turystyki oraz geografiami miast. Publikacja ma charakter naukowej monografii, ma prawidłowy układ treści, jest bogato ilustrowana mapami oraz zdjęciami. Książka liczy 180 stron, składa się z ośmiu rozdziałów wliczając wnioski. Problemem badawczym jest określenie roli, którą odgrywa turystyka w rozwoju małych miast w RPA w ostatnich dekadach. Autor skupia się również na roli, jaką lokalne elity odgrywają w rozwoju społeczno-gospodarczym małych miast. W szczególności opisuje to, w jaki sposób przyczyniają się one do rozwoju turystyki oraz kształtowania marki miejsca oraz jego promocji. Praca oparta jest na literaturze naukowej, której szeroki przegląd prezentowany jest m.in. na początku każdego z rozdziałów. Analiza jest oparta także na wynikach własnych badań autora, które przedstawia w studiach przypadków w poszczególnych rozdziałach. Wadą pracy jest zbyt ogólna prezentacja problemu badawczego w rozdziale pierwszym, słaba charakterystyka metod badawczych oraz brak jasno określonych celów.

Rozdział pierwszy nosi tytuł „*Small towns in context*” i stanowi wprowadzenie teoretyczne do recenzowanej pracy. Zaprezentowano w nim główne cechy wyróżniające małe miasta oraz funkcje, które pełnią one w RPA. Przedstawiono w nim także strukturę pracy. Zdaniem autora ostatnie dekady charakteryzo-

wały się stopniową degradacją wielu małych miast m.in. z uwagi na upadek przemysłu (np. wydobywczego), zmniejszenie znaczenia tradycyjnego rolnictwa oraz inne procesy transformacji społeczno-gospodarczej, które zaistniały w RPA po upadku apartheidu w latach 90. XX w. Degradacja wielu małych miast jest także intensyfikowana przez nacisk, jaki jest kładziony na rozwój wielkich metropolii. Uwaga polityków i większość zasobów jest w związku z tym kierowana na rozwój wielkich miast, natomiast mniejsze ośrodki są zaniechywane. Zdaniem autora cenną funkcją, której rozwój przyczynia się do rewitalizacji małych miast jest funkcja turystyczna.

Rozdział drugi nosi tytuł „*A decade of small town tourism research in South Africa*”, przedstawia szczegółowy przegląd wątków badawczych obecnych w badaniach nad turystyką i małymi miastami w RPA. Wśród najważniejszych wątków badawczych autor wyróżnił m.in.:

- analizy dotyczące realizacji kompleksowych strategii rozwoju społeczno-gospodarczego oraz kreowania marki miast bazujących na turystyce;
  - badania nad rozwojem drugich domów na obszarze małych miast;
  - analizy oddziaływania eventów i festiwali na rozwój miast oraz ich markę i promocję;
  - badania dotyczące turystyki przyrodniczej opartej na walorach naturalnych;
  - badania z zakresu wpływu położenia małych miast na szlakach turystycznych na ich rozwój społeczno-gospodarczy;
  - analizy dotyczące podróży do krewnych i znajomych.
-

Rozdział trzeci, zatytułowany „*In the name of tourism: developing an image and brand in the book town of Richmond*”, stanowi studium przypadku opisujące zagadnienia związane z kreowaniem marki miasta oraz rozwojem społeczno-gospodarczym na bazie turystyki literackiej (*book tourism*) w mieście Richmond (RPA). Najpierw autor przeprowadził szeroką dyskusję dotyczącą zagadnienia marki miejsca oraz zasad jej kreowania. Następnie zaprezentował turystykę literacką, a później przedstawił Richmond jako destynację dla tego rodzaju turystyki. W mieście organizowany jest m.in. festiwal książki, stworzono też liczne wyspecjalizowane księgarnie, realizowane są pokazy produkcji papieru itp. Miasto jest jedną z nielicznych wyspecjalizowanych w tym rodzaju turystyki destynacji w RPA i na tej podstawie opiera swój obecny rozwój społeczno-gospodarczy oraz promocję.

Rozdział czwarty przedstawia studium przypadku dwóch miast, tj. De Rust oraz Fouriesburg, które wygrały w latach 2011 i 2012 konkurs na miasto roku (*Town of the Year*) organizowany przy współudziale jednej z komercyjnych telewizji w RPA. Rozdział nosi tytuł „*Some more branding: ‘Town of the Year’ as stimulus for tourism growth*”. Miasta miały możliwość promowania się w mediach, głosowanie było publiczne, a wyłoniony zwycięzca otrzymywał grant na dodatkową promocję w telewizji. Miasta miały dzięki temu możliwość zaprezentowania swojej historii, walorów przyrodniczych i antropogenicznych. Dzięki temu kształtowały swoją markę oraz udostępniały informacje dotyczące m.in. produktu turystycznego. Omówione w rozdziale destynacje bez wątpienia skorzystały z tej formy promocji, m.in. poprzez wzrost ruchu turystycznego w trakcie trwania konkursu i tuż po jego zakończeniu. Niestety, nie zawsze udało się uzyskać długofalowe skutki w postaci wzrostu zainteresowania turystycznego w dłuższym czasie. Było to spowodowane m.in. słabym zarządzaniem miejskim czy brakiem dalszej promocji oraz rozwoju produktu turystycznego.

Rozdział piąty zatytułowany „*Cittaslow: going nowhere slowly?*” przedstawia zagadnienie *Cittaslow*, czyli miast, które opierają swoją markę i rozwój na koncepcji spowolnienia tempa życia. W pierwszej części zaprezentowano samą, wdrożoną po raz pierwszy we Włoszech, koncepcję *Cittaslow*. Opisano ruch *Cittaslow* oraz zasady certyfikacji miast. Miasta tego typu wdrażają i promują zrównoważony rozwój, bazując na lokalnych produktach, małych firmach, ekologicznej produkcji, lokalnej kulturze. Starają się walczyć

z szybkim tempem życia wdrażając rozwiązania związane m.in. z tzw. *slow food*, *slow tourism* czy *slow work*. W drugiej części rozdziału autor przedstawił kolejne *case study*. Tym razem scharakteryzował miasto Sedgfield, które jest pierwszym certyfikowanym *Cittaslow* w Afryce. Przedstawił, jak tworzono strategię *Cittaslow*, w jaki sposób przebiegały prace związane z certyfikacją oraz jakie skutki dla rozwoju turystyki i marki miasta miało wprowadzenie go do światowej sieci *Cittaslow*.

Kolejny, rozdział szósty obejmuje analizę procesów gentryfikacji w kontekście małych miast w RPA. Nosi on tytuł „*Rural (small town) tourism-led gentrification*” i poza teoretyczną analizą prezentuje studium przypadku miasta Greyton. Gentryfikacja to szeroko rozumiany proces zmian społeczno-gospodarczych, ale także przestrzennych, następujący w wyniku napływu nowych mieszkańców (najczęściej o wyższym statusie materialnym) do danej części miasta (najczęściej do jego centrum). Jednak, jak wskazał autor, gentryfikacja może także obejmować całe miasta, w tym przypadku małe miasta w RPA. Wówczas dochodzi do zmiany struktury społecznej, a w konsekwencji zmiany stosunków gospodarczych, przemian w przestrzeni miejskiej (np. powstanie zamkniętych osiedli, poprawa stanu infrastruktury miejskiej, budowa nowych obiektów użyteczności publicznej itp.) w całym mieście. Zmiany pojawiają się pod wpływem imigracji lepiej wykształconych i bogatszych mieszkańców, migrujących m.in. z dużych metropolii. Autor zaprezentował ogólną charakterystykę procesu gentryfikacji oraz wspomniane szczegółowo *case study* miasta Greyton. W mieście tym doszło do procesu napływu wykształconych specjalistów, często pracujących w domu i poszukujących nowej spokojniejszej, mniej zanieczyszczonej (w porównaniu do dużych metropolii) lokalizacji. Istotną grupą byli także mieszkańcy drugich domów, którzy przybywali do Greyton w ramach czasowej kolonizacji turystycznej miasta.

Rozdział siódmy zatytułowany jest „*And then there was another festival...*”, dotyczy roli festiwalu w rozwoju turystyki i kształtowaniu wizerunku małych miast w RPA. Tekst ten rozpoczęła prezentacja festiwalu jako jednego z rodzaju eventów. Później autor przedstawił syntetyczny przegląd festiwalu odbywających się w małych miastach w RPA. Omówił ich różnicowanie oraz pozaekonomiczne oddziaływanie na wybrane lokalizacje. W dalszej części rozdziału przedstawił szczegółowo to, w jaki sposób festiwale kształtują gospodarkę małych miast oraz metody ba-

dawcze, które pozwalają dokonać analizy tego rodzaju oddziaływań. Zdaniem autora festiwale stały się ważnym impulsem do rozwoju turystyki (turystyka kulturowa) oraz środkiem umożliwiającym promocję terytorialną i kształtowanie marki miasta. Jednak w niektórych przypadkach występuje przeszacowanie rzeczywistych pozytywnych oddziaływań tego typu imprez. Poza tym zbyt nacisk położony na wzrost dochodów z turystyki festiwalowej stanowi zagrożenie dla zrównoważonego rozwoju niektórych miast, co może się przyczynić do przekroczenia ich chłonności turystycznej.

Rozdział ósmy prezentuje wnioski z pracy, jest zatytułowany „*Conclusion: the power behind tourism development*”. W rozdziale autor podkreślił dużą pozytywną rolę, którą turystyka odgrywa dla rozwoju społeczno-gospodarczego małych miast w RPA w ostatnich dekadach. Swoje wnioski oparł na literaturze oraz na wynikach własnych badań zaprezentowanych w poszczególnych rozdziałach recenzowanej pracy. Zdaniem autora ważną rolę w inicjowaniu rozwoju turystyki, ale także w konsumpcji zysków z tym związanych odgrywają lokalne elity obecne w małych miastach. Należą do nich m.in. lokalne władze, przedsiębiorcy, lokalni liderzy. Małe miasta wciąż pełnią w RPA istotne funkcje rolnicze, rezydencjonalne. Posiadają istotne walory przyrodnicze oraz antropogeniczne. Z drugiej strony często przechodzą załamanie spowodowane upadkiem funkcji przemysłowych czy tradycyjnego rolnictwa. Dlatego począwszy od dekady lat 90. XX w. coraz większą rolę odgrywa turystyka jako strategiczna siła wiodąca do regeneracji, rozwoju i poprawy wizerunku i marki małych miast.

Jak wskazały badania przedstawione w recenzowanej monografii rozwój funkcji turystycznej i kształtowanie marki miast w oparciu o turystykę jest istotnym czynnikiem lokalnego rozwoju pozwalającym też na poprawę wizerunku małych miast. Za szczególnie cenne przykłady tego typu działań autor wskazał kreowanie produktów turystycznych w oparciu o turystykę

hobbystyczną, kulturową (np. turystyka literacka), udział w nagłaśnianych medialnie konkursach (konkurs *Town of the Year*), przynależność do programu Cittaslow, rozwój gentryfikacji (w tym opartej na turystyce związanej z drugimi domami), wspieranie organizacji festiwali jako atrakcji turystycznych i środków promocji terytorialnej.

Autor podkreślił pozytywne wyniki zaprezentowanych w jego książce działań, ale wskazał także na ograniczenia i zagrożenia z nich wynikające. Należą do nich m.in.:

- możliwe zachwianie zrównoważonego rozwoju przez nadmierny rozwój ruchu turystycznego;
- problemy dawnych mieszkańców miast związane z napływem nowej ludności o wyższym statusie społeczno-materialnym – skutek procesu gentryfikacji;
- rozwój nierówności społeczno-ekonomicznych;
- możliwość powstania sytuacji, w której zyski z rozwoju turystyki pozostaną w ramach wąskiej elity obecnej w danym mieście.

Recenzowana książka jest cennym opracowaniem łączącym zagadnienia z zakresu geografii miast i turystyki. Prezentuje także dość rzadko opisywaną problematykę rozwoju małych miast, poza tym dotyczy słabo znanego Polsce obszaru RPA. Prezentuje szeroki przegląd literatury oraz liczne wnioski zaczerpnięte z własnych badań autora.

Książka ma logiczny układ, jest dobrze napisana i warto ją polecić jako lekturę dla osób zainteresowanych problematyką geografii miast i turystyki. Wydaje się, że może służyć przede wszystkim jako źródło informacji oraz materiał do międzynarodowych porównań dla pracowników akademickich. Wadą opracowania jest bez wątpienia niedopracowany wstęp, w którym zabrakło jasno sprecyzowanych celów, hipotezy czy prezentacji metod badawczych wykorzystanych w pracy. Pomimo tych niedociągnięć recenzowane opracowanie jest cenną i godną polecenia pozycją naukową łączącą dwie dziedziny, tj. geografii miast i turystyki.

Waldemar Cudny
Instytut Turystyki i Rozwoju Gospodarczego
Uniwersytet Łódzki
Filia w Tomaszowie Mazowieckim